

KOMBINACE CVC NAPŘÍČ JAZYKY

A) Vyhýbání se podobnému (stejnému?) místu artikulace (*Similar Place Avoidance, SPA*)

- též známé jako *princip obligatorní kontury* (Obligatory Contour Principle, OCP): vyhýbání se sousedícím stejným (podobným) prvkům
- původně aplikováno na tóny v tónových jazycích, později segmentální stránku slov v arabštině a dalších jazycích
- princip obvykle omezen na místo artikulace (OCP-Place), byť je popsáno několik případů vyhýbání se stejným konsonantům podle způsobu artikulace nebo laryngální činnosti (znělosti)
- SPA potvrzeno korpusově a experimentálně

KORPUSOVÁ PODPORA SPA

1) Kořen v semitských jazycích $C_1C_2C_3$

káhirská arabština

Kořen	Slovo	Kořen	Slovo
$k_1t_2b_3$ „psát“	<i>katab</i> „psal“ <i>kattib</i> „napsal“ <i>kaatib</i> „píšící“ <i>maktaba</i> „knihovna“	$d_1r_2s_3$ „učit“	<i>daras</i> „učil se“ <i>darras</i> „naučil“ <i>daaris</i> „učící“ <i>madrassa</i> „škola“

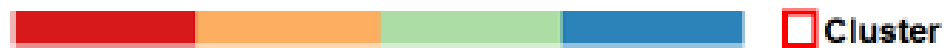
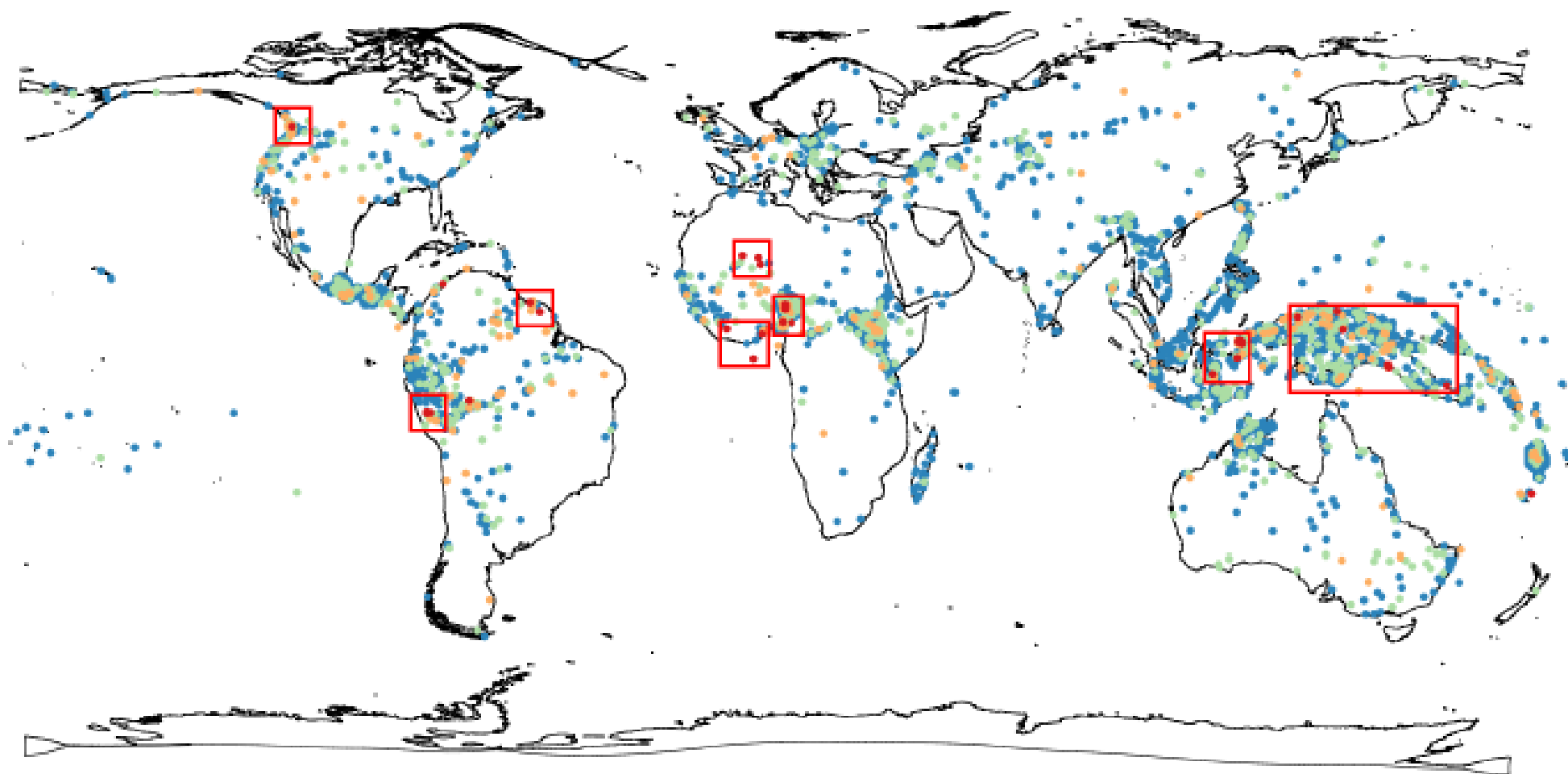
- C_1 a C_2 nemohou sdílet stejné místo artikulace (C_2 a C_3 ano)
- nezáleží, zda se C_1 a C_2 vyskytuje vedle sebe ($-C_1C_2-$) nebo odděleny vokálem ($-C_1VC_2-$)

2) CVC posloupnosti v různých jazycích

- Pozdniakov a Segerer (2007): 31 jazyků především z Afriky; IE jazyky zastoupeny pouze rekonstruovanou PIE a jedním pidžinem založeným na angličtině
- existují dílčí analýzy dalších jazyků
- celkově zkoumáno asi v 90 jazycích z různých rodin
- též potvrzeno pro 3 200 jazyků na základě tzv. Swadeshova seznamu 100 slov, což je ale velmi malý vzorek slov

<https://asjp.clld.org>

Mayer et al. 2010: „Consonant Co-occurrence in Stems Across Languages: Automatic Analysis and Visualization of a Phonotactic Constraint“

EXPERIMENTÁLNÍ A DALŠÍ PODPORA SPA

experimenty ukázaly, že:

- 1) potenciální slova, která porušující SPA, jsou hodnocena jako méně přijatelná
- 2) respondenti umísťují hranici slov v konstruovaných/umělých jazycích tam, kde je porušení SPA
- 3) respondenti snáze rozpoznávají slova s počáteční labiálou, pokud před ní stojí jiná labiála spíše než koronála
- 4) italské přejímky v maltéštině (semitský j.) jsou fonologicky adaptována jinak, pokud se řídí SPA jako v semitských j.
- 5) algoritmy na automatické detekování C a V fungují velmi přesně, jsou-li založeny na Obligatory Contour Principle
- 6) SPA ovlivňuje percepci řeči

SPA a percepce řeči

- experiment s nejednoznačnými percepty v angličtině

Table 1. Predicted perceptual biases

<i>Continuum</i>	<i>Predicted bias</i>	<i>Comment</i>
[skap]~[skak]	[p]	Because *[skak]
[spap]~[spak]	[k]	Because *[spap]
[spʌp]~[spʌt]	[t]	Because *[spʌp]
[stʌp]~[stʌt]	[p]	Uncertain, because [stʌt] legal
[skɛk]~[skɛt]	[t]	Because *[skɛk]
[stɛk]~[stɛt]	[k]	Uncertain, because [stɛt] legal

Table 3. Total percent responses

<i>Continuum</i>	<i>Bias predicted toward</i>	<i>Responses</i>	<i>One-tailed t-test</i>
[skap]~[skak]	[p]	% [p] = 48	$t(14) = 1.71, p < .05$
[spap]~[spak]	[k]	% [p] = 39	
[stɛk]~[stɛt]	[k]	% [k] = 55	$t(25) = 2.82, p < .005$
[skɛk]~[skɛt]	[t]	% [k] = 47	
[stʌp]~[stʌt]	[p]	% [p] = 47	$t(25) = 1.90, p < .04$
[spʌp]~[spʌt]	[t]	% [p] = 40	

PROBLÉMY 1: KORONÁLY

- v literatuře tři přístupy k SPA:

A	labiály (100 %)	alveoláry (50 %)	palatály (59 %)	veláry (91 %)

B	labiály (100 %)	koronály (20 %)	veláry (91 %)

C	labiály (100 %)	koronální obstruenty (93 %)	veláry (91 %)
		koronální sonory (98 %)	

(v závorce poměr z 54 IE jazyků, ve kterých jsou dané posloupnosti signifikantně disprefovány)

DISPREFERENCE KOMBINACÍ ALVEOLÁR A PALATÁL V IE JAZYCÍCH

		Alveolární		Palatální	
		obstr.	sonory	obstr.	sonory
Alveolární	obstr.	ano	ne	ano	ne
	sonory	ne	ano	ne	ne
Palatální	obstr.	spíše ano	ne	ano	nejasně
	sonory	ne	spíše ne	spíše ne	ano

šedé buňky = měly by být většinově dispreferované podle přístupu C
 bílé buňky by neměly být dispreferované

ano = více než 66 % jazyků

spíše ano = 50–66 % jazyků

nejasně = 50 % jazyků

spíše ne = 50–33 % jazyků

ne = méně než 33 % jazyků

NAVRHOVANÝ ALTERNATIVNÍ MODEL

- platí pro 54 IE jazyků
- pro ne-IE jazyky nutno ověřit

D	labiály (100 %)	alv. obstruenty (83 %)	palatály (59 %)	veláry (91 %)
		alv. sonory (98 %)		

PROBLÉM 2: ROZŠÍŘENÉ SPA (EXTENDED SPA)

- Pozdniakov a Segerer rozlišují mezi labiálami (P), dentálami/alveolárami (T), palatálami (Č) a velárami (K) = základní třídy
- sporné je ale jejich zařazení /s/ pod palatály
- analýza podporuje rozdělení na koronální C („mediální C“) a nekoronální C („periferní C“) = supertřídy
- SPA se projevuje ve dvou podobách, základní a rozšířené

základní SPA (pure SPA):

- sousedící stejné základní třídy nejsou preferovány
P-P, T-T, Č-Č, K-K

rozšířené SPA (extended SPA):

- sousedící stejné supertřídy nejsou preferovány
P-K, K-P, T-Č, Č-T
- jinými slovy: preferovány jsou kombinace koronál s nekoronálami
P-T, T-P, K-T, T-K
P-Č, Č-P, K-Č, Č-K
- kombinace s dentálami/alveolárami jsou preferovanější než kombinace s palatálami
- pořadí koronála (mediální C) – nekoronála (periferní C) je preferovanější než opačné pořadí

Rozšířené SPA neplatí pro slovanské a další IE jazyky

	Slovanské jazyky (n = 18)	Neslovanské IE jazyky (n = 36)	Ne-IE jazyky (n = 29)
P_K	0 %	44,4 %	48,3 %
T_Č	0 %	27,8 %	55,2 %
Č_T	0 %	25 %	55,2 %
K_P	5,6 %	5,6 %	34,5 %

Problém 3: Výjimky

- SPA není kategorické omezení
- nejspíš ve všech jazycích existují homorganické CVC posloupnosti (tj. ty, které porušují SPA)
- těmito výjimkami mohou prý být
 - a) reduplikovaná slova
 - b) CVC kombinace napříč morfologickými hranicemi
 - c) přejímky (obsahují-li původní morfologické hranice)
 - d) zvukověsymbolická slova (zvukomalebná, fonestematická, expresivní nebo dětská slova)

ad b: v češtině SPA **platí** na sufixálních hranicích, ale nikoliv na prefixálních hranicích

Původ homorganických CVC posloupností ve slovanských jazycích (celkem 826 CVC posloupností)

	Morfolog. hranice	Fonolog. změny	Morfolog. hranice + fonol. zm.	Expresivní	Původní neutrální
Labiály (n = 182)	20,3 %	11,5 %	5,5 %	62,2 %	0 %
Veláry (n = 114)	16,8 %	8,8 %	3,5 %	70,8 %	0 %
Alv. obstr. (n = 243)	35,0 %	26,3 %	5,8 %	28,3 %	4,5 %
Alv. sonory (n = 287)	40,2 %	4,9 %	25,5 %	28,3 %	1,0 %

KOMBINACE CVC NAPŘÍČ JAZYKY

A) Vyhýbání se podobnému (stejnému?) místu artikulace (*Similar Place Avoidance, SPA*)

B) Labiokoronární efekt (MacNeilage – Davis)

- v kombinacích C_1VC_2 (jednoslabičná slova) nebo $C_1VC_2V...$ (víceslabičná slova) jsou preferovány kombinace Labiálního (C_1) a Koronálního konsonantu (C_2)
- potvrzeno pro několik desítek jazyků a první slova u malých dětí
- srov. Pozdniakov a Segerer: preferovány jsou kombinace koronál s nekoronálami

P-T, T-P, K-T, T-K

P-Č, Č-P, K-Č, Č-K

Preference kombinací nespadaících pod SPA (základní a rozšířené)

	Slovanské jazyky (n = 18)	Neslovanské IE jazyky (n = 36)	Ne-IE jazyky (n = 29)
P_Č	22.2 %	36.1 %	69 %
Č_P	0 %	27.8 %	55.2 %
K_Č	5.6 %	22.2 %	44.8 %
Č_K	11.1 %	52.8 %	69 %
T_K	38.9 %	75 %	89.7 %
K_T	5.6 %	22.2 %	69 %
P_T	72.2 %	72.2 %	62.1 %
T_P	94.4 %	97.2 %	93.1 %